

אֵבְנֵי-בִּנְיָן

(מתננדי רמח"ל בוויניציה)

ב"ספר השנה" לשנת תרצ"ה פרסמנו שתי תעודות המפיצות מעט אור על רמח"ל וסביבתו במאדובה בתקופה שקדמה למחלוקת. וכאן אנו מפרסמים תעודות אחרות המפיצות מעט אור על מתננדי רמח"ל באיטליה, והם רבני וויניציה: ר' שלמה זלמן בן מאיר מלכוב, ר' יצחק פאציפיקו ור' יעקב בליז'וש. הרבנים האלה שלקחו חלק בראש בפולמוס רמח"ל והכריעו את הכף לחובתו, יצאו חייבים מלפני בית-דינם של חכמי ההיסטוריה האחרונים וכבודם ניתן לשמחה. התעודות הבאות עלולות, לדעתנו, להעביר מהם את חומר הדיון שבהם נידונו ולהחזיר את כבודם ליושנו.

חושב אני, שלא יהיה, "חוץ למקומו" להקדים כאן הערה כללית על הלך-רוחם של החוקרים האחרונים בהערכת האישיות, שהסתבכו במחלוקות המפורסמות בישראל במאָה ה"ז והי"ח, כוונתי למחלוקות שיסודן הניגוד שבין ההשקפה השוררת והמשורשת במסורה והנסיונות מצדדים שונים לפנות דרכים חדשות, לפרוץ את הגדר. הנסיונות של פריצת הגדר בעלי דור-אופנים הם: א) על-ידי דחיפה כלפי חוץ (אוריאל דהיקושה ושפינוזה), ב) על-ידי דחיפה כלפי פנים (הקבלה והחסידות). כשאנו נזקקים להערכת המאורעות האלה, אנו מקשיבים שינוי-ערכים די בולט, ההולך ומתהווה בעשרות האחרונות של המאָה ה"ט. כמעט כל פורצי הגדר מן המין הראשון יצאו זכאים מבית-דינם של החוקרים הראשונים, שהכריעו את הכף לצדם של הנרדפים, ואת הרודפים דנו ברותחים. במידה אחרת דנו את פורצי הגדר ממין השני: מצדיקים הם את הדין על הנרדפים, שמוצאים בהם את הפיעור והדומה לו, ורואים במעשיהם של הרודפים קנאת ה' טהורה וצרופה, ובאו החוקרים האחרונים והחליפו את המידה: התחילו מטהרים את הרודפים ממין הראשון מפל שמץ של דופי, ולמנותם על אגשי המעלה הנלחמים בעד קדשי האומה נגד מחריביהם (מסוף המאָה ה"ט נעשה לדבר שבמודה להפוך בזכותם של רבני אמשטרדאם במלחמתם נגד דהיקושה ושפינוזה), ולעומת זאת התחילו מגינים על פורצי הגדר ממין השני ומטילים דופי ברודפיהם, שכוונתם היתה שלא לשם שמים, כי אם מתוך פניות פרטיות מתוך קנאה וכבוד קשרו מלחמה על מתנגדיהם.

שינוי-הערכים הזה משתקף גם פן בהערכתן של האישיות שלקחו חלק פעיל במחלוקת רמח"ל. בעוד שאצל גרץ, למשל, עדיין הדין עם רבני וויניציה, ויפה עשו שקיצצו את כנפי ההזיה של רמח"ל, פי כוונתם היתה לשם שמים, מפחדם את השערוריות שהסבו אֶז תנועות הסוד, שלא נקו משמץ של שבתאיות, — אנו מוצאים את החוקרים האחרונים כמעט בלי יוצא מן הכלל במחנהו של רמח"ל, ואינם פוסקים מלצעוק חמס על רבני וויניציה, שרדפו את רמח"ל על לא חמס בכפיו, רק מתוך פניות פרטיות, זאת אומרת שאיפת נקמה על שפגע בכבודם, או לטהר את עצמם בפני רבני אשכנז וכדומה.

ומדגישים אנו, ששינוי-ההערכה הוא רק הלך-רוח, אבל לא תוצאת, "גילויים" של תעודות חדשות בלתי-ידועות לראשונים; כי אם אותן התעודות עצמן הולכות ומתפרשות בשני אופנים מתנגדים. וכמו כן אין אנו יכולים לומר, שחוש היסטורי

יותר מפותח הביא אתו את השינוי הזה. פי האובייקטיביות ההיסטורית דרפה בכך להתבונן בדברים מבלי, "שנאה ואהבה" לשום צד. אבל כאן, "האהבה והשנאה" במקומן עומדות, אלא שנושאייהן מתחלפים. במקום אחר העירנו, שאם האובייקטיביות מטילה עלינו חובה להסיר מעל רבני אמשטרדאם את ההאשמות הבלתי-צודקות שטפלו עליהם חסידי ההשפלה, אין היא מצדיקה בשום אופן להאשים את דהיקושה ושפינוזה, וחכמי התלמוד ידעו את סוד האובייקטיביות האמתית, באמרם על בית שמאי ובית הלל, שאף-על-פי, "שהיו הורגים זה בזה", "אלו ואלו דברי אלהים חיים". ואותו הדבר עצמו ניתן להאמר גם במחלוקת רמח"ל. אנו מודים, שצריך לתקן את תמונתו הרוחנית של רמח"ל ולשחררה מן הצללים שדור ההשפלה חשב למצוא בה. אבל אין אנו רואים שום צורך ולא שום יסוד להעביר את הצללים כלפי מתנגדיו.

אם רבני וויניציה שלקחו חלק במחלוקת הם בכללם בעיני החוקרים האחרונים אנשים שלא עמדו על הגובה¹ ועטרת הרבנות לא היתה הולמת אותם — הראשונים מהם לקחו פיישנים בהערכה השלילית. האחד מהם (יעקב בליז'וש) מתואר פשוט בתור "כסיל", "חסר דעת"², והשני (ר' שלמה זלמן מלכוב) נחשב בעיני החוקרים האחרונים לנוכל וחנף. ואם זה האחרון נתמנה לרב בוויניציה למרות שהיו לו הרבה מתחרים, ברור להם, שלא בשל ידיעותיו בתורה ומעלותיו המוסריות השיג את הרבנות, פי אם בנכלי חנופה. ובמחיר הרבנות שניתנה לו בגד באוהביו ר' יקותיאל ורמח"ל ומסרם בידי מתנגדיהם³. וכל אלה החשדים וההאשמות הפכדות הן בלי שום יסוד. פי לא יעלה על דעת מי שהוא, שאפשר להוציא מחזקת פשרות אנשים שעמדו בראש הקהילה היותר חשובה שבאיטליה על יסוד הדברים שנפלטו מפיו של ר' ישעיה באסן בשעת צער. ואלמלי היו החוקרים יותר מתונים במשפטם, לא היה קשה להם למצוא סמוכים לדבר, שהערכתו של באסן ושל רמח"ל בנוגע לבליז'וש אין להבינה כמשפט אובייקטיבי. שהרי בשנת תצ"ז, פשק"ק וויניציה היתה שקועה בחובות והרגישה את הצורך לפנות בבקשת עזרה לקהילת אמשטרדאם העשירה, לא מצאָה איש יותר הגון למסור לו את ה"שליחות של מצוה" זו אלא את ר' יעקב בליז'וש⁴. היתכן שימסרו תפקיד חשוב כזה בידי "שוטה", "חסר דעת"? ואם

(1) לתיאור אופיים של רבני וויניציה של התקופה הזאת בכלל ושל יעקב בליז'וש ושלמה זלמן מלכוב בפרט, השווה מכתבו של באסן לר' ברוך כהן ראפאפורט ספיורדא, שנדפס על-ידי גירונדי ב"כרם חמר", ב', עמודים 62—60 (אלמנצי בתולדות רמח"ל, כ"ה, ג', 150 וכו', הערה 116, היטיב לתקן את שנת המכתב תצ"ו במקום תצ"ב הנדפס). הביבליוגראף האחרון של רמח"ל, שמעון גינצבורג, "חיי רמח"ל וספריו", פילאדלפיה, 1931, לא היסס מלתווך ולשנות את דברי באסן ולומר: "שרבני וויניציה שבעת ההיא היו אנשים קלי הערך" (עמוד 44), "וכי המניע הפנימי לקריאת המלחמה של רבני וויניציה היתה הנקמה", "ושכל הטאן של רמח"ל היה שהעני פניו לומר את האמת" (עמודים 57—58). בעוד שגינצבורג מקבל את עדותו של באסן על מתנגדיו, הוא מרשה לעצמו להכחיש עדותו על תלמידו רמח"ל, שמעיר עליו: "ואל מחשבי קיצין לא קרב", וגינצבורג מחליט ממש את ההיפך מזה: "שאינו להטיל ספק בשאיפותיו המשיחיות של לוצאטו", אלא שהוא דורשן לשבת, וגם יודע הוא לסתור דברי באסן במכתבו, שכל המחלוקת של רבני וויניציה לא נולדה אלא לרגלי הפולמוס של רמח"ל נגד ר' יהודה אריה ספיורדא.

(2) רמח"ל במכתבו אל ר' ישעיה באסן משנת תצ"ב קורא את בליז'וש בשם ה"שוטה" (השווה גינצבורג, עמוד 55, הערה 10).

(3) גינצבורג (שם) הוציא את משפטו על ר' שלמה זלמן מלכוב בלשון זו: "רבני וויניציה היה להם צורך באיזה איש שיפעל בשבילם, ואיש כזה, בעל אופי חשוד, אשר הציע להם את שרותו, היה ה"רב" שלמה זלמן מלכוב". "אין ספק, הוא מוסיה, ששלמה זלמן השיג את משרת הרבנות לא בשל תומת אופיו, תורתו ותרבותו, כי אם בעיקר על-ידי תניפה והתערבות בפוליטיקה המקומית". הדברים האלה מראים למדי עד כמה הביבליוגראף האחרון סיגל לעצמו את דברי החירוף והגידוף של ר' ישעיה באסן, הפוגעים לא לבד בכבודו של ר' שלמה זלמן וחבריו, כי אם גם בקהילת וויניציה כולה, אשר חובה עלינו לצדד בזכותה.

(5) עיינו "השתערות מלך הנגב על מלך הצפון" לר' יעקב לונדון אמ"ש תצ"ו: 1. המחבר

נשים לב לדבר, שבזמן ההוא ישב רמח"ל בכבוד באמטרדאם והיה לו חוג רחב של ידידים ומכירים, באופן שהשפעתו על העשירים ואנשי "המעמד" היתה לא מעטה, שורת הדין נותנת שק"ק וויניציה לא היתה שולחת לשם איש אשר רדף את רמח"ל מפני פניות פרטיות. יותר מסתבר, שלאחר שרמח"ל נכנע לדרישת הרבנים וחזל מלהפיץ את תורת הסוד שלו, חלפה שנאתם והשלימו עמו, כשם שהשלימו עמו בפעם הראשונה וסמכוהו לרב⁶.

אולם מה שחשוב ביותר הוא, שיש לנו עדות נאמנה שלא לבד לאחר שעבר הזעם — בשנת תצ"ז — עברה גם הקנאה גם השנאה בין רבני וויניציה ורמח"ל וסיעתו, אלא שגם בהתחלת ההתקפה השניה — שנת תצ"ב — שרר יחס של שלום וידידות בין ר' ישעיה באסן ורבני וויניציה, באופן שהקנאה והשנאה היו תוצאה הפולמוס ולא סיבתן. העדות הזאת אנו גובים מתעודה אחת שמצאנו בתוך אוסף התעודות שאסף מורי המנוח כמה"ר שמואל צבי מרגליות ז"ל. מכילה היא כתבי סמיכה שניתנו לר' יעקב בליליוס בשנת תצ"ב מאת רבנים שונים, וביניהם גם ר' יצחק פאציפיקו ור' ישעיה באסן. הראשון, שנעשה אחר כך מטרה לחצי הגידופים של באסן, תולה את סמיכתו בזה האחרון, וכותב: „עד כי המאיר לארץ ולדירים, הרב הפולל והחרף, זה סיני ועוקר הרים כמה"ר ישעיה באסן נר", יורח בין המלכים והחורים, גם הוא סמך את ידיו עליו".

אמנם לא יותר מיוסד הוא משפטם של החוקרים האחרונים על ר' שלמה זלמן מלבו. גם כאן לא גבו עדות לזכותו, ודוקא מעד בלתי-משוחד, והוא ר' שמחה קאלימני⁷, ש„לא היה בעוכריו" של רמח"ל, כמו שמעיר בצדק אלמנצי, ואדרבה, שר שיר תהילה לכבודו. ור' שמחה קאלימני, מעריצו של רמח"ל, מרבה לספר בשבחיו של ר' שלמה זלמן מלבו שלנו בקינתו שנדפסה ב„קול עוגב"⁸. „צדיק יסוד עולם", „מעון חכמה ותהלת ארץ", „גוה קודש וטהר ידים", „עוקר בעוז הרים", „גבור כמו אריה בישיבתו", „חוט שערה תוך ים תלמוד קולע", מוכתר ב„מדות שלמות" וכו' — הם התוארים המיוחסים לו, אשר אף אם נזקוף חלק גדול על חשבון ההפלה הרגילה, ישאר לנו בכל זאת איש נעלה למדי, אשר גם בחוג מעריצי רמח"ל נהגו בו כבוד — ועל כל פנים רחוק מלהיות איזה נחות-דרגה, שעלה לגדולה בתואנות ונכלי חנופה.

האשמה האחת הממשית שטופלים על ר' שלמה זלמן היא: מה ראה לכבוש את עדותו כארבע שנים? כי בשנת תצ"ד הוא מעיד ברמח"ל דברים ששמעם או שראם בשנת ת"ץ. העובדה הזאת דורשת אמנם ביאור, אבל אינה מכריחה אותנו

הרב המאור הגדול החכם יקח מצות ציר נאמן לשוואתו המהוללה אמש. יע"א בשליחות של מצוה כדי לבקש תרופה לצעירי צאן קרשים קהלות קדושות ויניוה יע"א, לצאת ידי חובתם אשר השתרנו עליו על צוארם".

(6) עליפי עדותו של השד"ר ישראל קמחי („כרם חמד", ג', עמוד 153) ופסקום של אלמנצי וגינצבורג אין לו כל יסוד.

(7) השווה מכתב של באסן (כ"ה, ב', 57): „וגם שני הרבנים גדולים כמה"ר שמחה קאלימני וכמה"ר יעקב סארוואל מתישבה הכללית שלהם לא רצו להתנגד להרב החסיד (רמח"ל) הנ"ל. האמת ניתנה להאמר, שהפיקסוקה הזאת חשודה בעיני, אם אינה הוספה מאוחרת, כי איד אפשר שבכתב ערוך „לרבני גאוני הישיבה המהוללה בויניציאה" יאמר ר' ישעיה באסן: „ואפריזו נמטיא לרבנו, כי לא בחפזו יצאו... אלא חב כל גאוני איטליה שהיו באותו חזון, לבד מקצת רבני וויניציאה, שהיו מקנאים בחכמת הר' משה חיים לוצטאו וגם שני הרבנים וכו'".

(8) השווה „קול עוגב" לר' אברהם ברוך פיפירנו, ליוורנה, תר"ו (דף כ"א, עמ' ב' — כ"ג, ע"ב).

ללמד חובה עליו. ננית, למשל, שהיה אחוז באמונת הקבלה המעשית ובעצמו עסק בה, באופן שראה מקודם את כל פעולותיו של רמח"ל בעינים אחרות וחשבים לדברים העומדים ברומו של עולם ורק, אחר כך התפכח — הרי יש בזה משום לבטל את כל האשמה. וכלום אין אנו מכירים עובדות כאלה? כמה מגדולי החכמים טעו בישבתי-צבי וחזרו בהם, ושום איש לא יטפל עליהם האשמה, שלא עמדו על דעתם, כי אם לזכות תחשב להם. ר' שלמה זלמן עמד בקשר ידידות עם ר' יקותיאל גורדון, וכנראה גם רמח"ל כפדהו, כי רק באופן זה נראה שצריך להבין את הידיעה שזה האחרון מודיע לרבנו ר"י באסן על-דבר מינויו של רש"ו לרב בויניציה, „עם צני מלא רבנים"⁹. על כל פנים, אין ספק שהיה שייך לחוגו של רמח"ל¹⁰, שאלמלא כן לא היה ר' יקותיאל מגלה לו תורת רבו. כל זמן שרש"ו עמד תחת קסם אישיותו של רמח"ל, לא היו הדברים ששמע ושראה מעוררים בו שום חשד, וגם אסור היה לו לגלותם בלי רשות רבו. ורק לאחר שנתפכחו עיניו, קבלו הדברים צורה אחרת, ואז גם לא הרגיש את עצמו קשור בקשר התקנות של חברי רמח"ל ויכול היה לפתוח את סגור לבו.

אין אנו רוצים בזה לטהר את ר' שלמה זלמן מכל חולשה אנושית; קרוב לשער, שהיה זהיר בכבודו — ממש כמו שאר הרבנים ורמח"ל ביניהם — ומפני כן חסר היה לו העוז להודות בפומבי, שנמשך מקודם אחרי הזיות רמח"ל, כי אם ביקש לכסות את כל הענין ולבאר את שתיקתו באופן אחר, אבל זאת היא חולשה אנושית, שאינה גונתנו לנו עדיין הרשות לתארו בתור נוכל וחונף.

התעודה השניה, שאנו מפרסמים כאן, מראה לנו את ר' שלמה זלמן מלבו בתחילת שנת תצ"ב עוסק בקבלה מעשית. התעודה כתובה בצורת שטר על עמוד אחד⁴. הצדדים הם: האשה חנה (= גראציאה) אשת ר' יעקב בן רפאל ו' יקר¹¹ ובעלה מצד אחד, ור' שלמה זלמן דנן מצד שני. האשה מוסרת לרש"ו הנקרא „פועל טוב" (מעין „בעל שם", „צדיק" בתקופת החסידות), שיתעסק לטובת גופה נפשה רוחה וגשמתה בכל כחו עד מקום שידו מגעת כפי אשר יורו לו מן השמים, וישתדל בכל מיני השתדלויות בין ע"י עצמו בין ע"י אחרים, בין תורניים ובין טבעיים למצוא תרופה ומזור למחלתה, לרנ"ב איבריה ושס"ה גידיה הרוחניים והגשמיים עד שתהא בריאה נחה ושוקטה כאחת מבנות ישראל הכשרות וחזקות ביראת ה' ותורתו הקדושה". התעודה כשלעצמה מעניינת למדי, משרטטת היא בקווים פולטים חזיון תרבותי, שפנראה היה שכיח במאה ה"ז והי"ח באיטליה, שכן אנו מוצאים באחד משיריו של עמנואל פראנסיש נגד האשה: „ממנה איך אפדה נפשי? האמצא

(9) מכתבו של רמח"ל: „אודיעהו אם לא ידע כי נתנו הרבנות לכמה"ר שלמה זלמן עם צאן מלי של רבנים אחרים" (גינצבורג, עמודים 58, הערה 108).

(10) מכתבו של ר"י באסן לר' ברוך כהן ראפאפורט שהוכרנו למעלה, שכתוב בו: „ר' זלמן מלבו אשר שבועות וחדשים נתתי לו יד ושם בביתי ובחומותי" (כ"ה, ב', 63), יוצא שבאסן התעניין בגורלו של ר' שלמה דנן, ואם היה הדשים אחרים בביתו של ר' ישעיה באסן איאפשר שלא היה בא בנניעה עם רמח"ל, תלמידו החביב. וגדולה מזו, מתוך המכתב יוצא, שר"י באסן הכיר את פעולותיו של ר' שלמה זלמן בתור „פועל טוב", שבו הוא כותב: „גם ברור שר' שלמה זלמן הוא ע"ב חכם שתמיד כל היום כותב קיבוצים ופועל בשמות באגרות כספה" (שם, 65).

(11) ר' יעקב בן רפאל ו' יקר חתום ראשון מבני הועד הקטן שבויניציה, שנתנו את רשות החדפסה על שו"ת רמ"ז, תקכ"א. וכבר בשנת תק"י הוא נמנה על בני הועד הקטן הנותנים את רשות ההרפסה על „הפחד יצחק" לר' יצחק לאטפורונטי.

אדן וסגלה? פעם אשאל למימינים ולכל פועל בקבלה¹², הרי שהמנהג לבקש רפואה לנשים ההיסטוריות אצל „הפועל בקבלה“ (שם נרדף ל„פועל טוב“) היה אז נפוץ בתוך העם. אותנו מעניינת רק העובדה, שרש"ז מלבוב בשנת תצ"ב היה „פועל טוב“ = „פועל בקבלה“. ואפשר גם להעמיד את ההשערה, שר' יקותיאל גורדון השתתף בפעולת הרפואה של האשה גראציאה ו' יקר. מאחר שרש"ז מתנה בפירוש שיוכל להשתדל „בין ע"י עצמו בין ע"י אחרים“ ולהשתמש „בין באמצעים תורניים בין באמצעים טבעיים“, ההשערה קרובה שבעצמו השתמש באמצעים תורניים, ובשביל „האמצעים הטבעיים“ שיתף לדבר איזה רופא, שאפשר שהיה ר' יקותיאל.

וכדאי להעיר שרמח"ל וחבריו מדגישים תכופות את פוחו של הראשון „להשיב רבים מעון“¹³ ולהחזירם בתשובה, דבר, שפנראה, היה אחד מתפקידיו של רש"ז במקרה של האשה חנה ו' יקר, שהרי עליו למצוא תרופה לאיבריה וגידיה „הרוחניים“ ולעשותה בריאה... „כאחת מבתות ישראל הפשרות וחזקות ביראת ה'“.

מתי נתפקח רש"ז ובאיזה אופן? אין אנו יכולים לדעת, אבל בתור השערה גרידה אפשר להציע, שהנסיון הזה של האשה חנה ו' יקר לא הצליח, ומתוך כך התחיל לפקפק באותן הנפלאות שתלמידי רמח"ל ספרו לו על רבם. המשבר הפנימי שבלב רש"ז חל איפוא בין שנת תצ"ב—תצ"ג, וכאשר התלקחה המחלוקת מחדש בשנת תצ"ד ראה חובה לעצמו להודיע את הדברים שנדמו לו כעת לחשודים. פלום אין הפתרון הזה יותר טבעי ומתקבל על הדעת מלתלות הכל בנכלי חנופה?

אנו מוסרים כאן את נוסח התעודה מתוך הטופס הראשון המונח לפנינו, כתוב, פנראה, בכתב-ידו של ר' שלמה זלמן — כתב-יד אשכנזי-פולאני — עם הרבה מחקים והוספות בין השיטים, ובלי החתימות. שמו של ה„פועל טוב“ אומנם לא נזכר בו בפירוש, כי אם כמעט תמיד בסימן „פפ“, ורק פעם אחת הוא נזכר בראשית-יבות „שבמ"מ“ = שלמה בן מאיר מלבוב. אותה התעודה עצמה במהדורתה האחרונה ועם כל החתימות ושמו של ר' שלמה זלמן בכ"מ שבוטפס שלנו כתוב פפ"פ, נמצאת באופספורד בספריית בודלינה, שלא יכולתי כעת להשתמש בה, ובשביל מטרותנו אין לשינויים שאפשר למצוא בה חשיבות מיוחדת.

א

ב"ה.

שמועה טובה תדשן עצם מעצמי ובער מפשרי, שמעה אָזני ותכן לה מאת יחיד סגולה השוכנים בעירי, כי ביומא דכיפורי מתנה הראויה להתכבד במתנת בריא, נתנה מרועה אחד המיוחד בעדרי צאן קדשים זית אגוסי, ששגם אגור בתוכו וממנו יאיר נרו, בא בזקנה ובא בימים, ובחבורה ארי, ה"ה הישיש המופלג בחכמה ובשנים בחירי רצתה נפשי, זה דודי וזה רעי ומורי כמהר"ר שמואל די פאס¹⁴ נרו יאיר ישא ענף יעשה פרי, הכתיר בכתר תורה והלביש חלוקא דרבנן המהודרה, לפני קהל ועדה, בפני ספר תורה, לזית רענן יפה פרי תואר והדסה, לחכם השלם מיושבי שורה,

(12) השווה דינאו ר' עמנואל פראנסיש, יצא לאור עידי ד"ר ברנשטיין, תל-אביב, תרצ"ב, מספר קכ"ב (עמוד 125).
(13) עיון מאמרנו ב„ספר השנה“ תרצ"ה, עמוד 224, הערה 40.
(14) הכוונה וודאי על ר' שמואל די פאס, רב ליוורנו, רבו של ר' יוסף אירנאו. השווה ח"ו נירנדי, תנ"י, 320.

המבין בחכמה מפוארה, כמהר"ר יעקב פליליוס נר"י וגזר גזרה, שחכם ורבי יתקרי. ורב המורה לעדת שה פזורה. גם הוגד הוגד לנו ממגידי אמת ודוברי מישרים פי נשא חכמתו על כנפי נשרים, מעיר לעיר ומשכונה לשכונה העביר תבונתו לערים, עד פי המאיר לארץ ולדירים, הרב הפולל והחריף, זה סיני ועוקר הרים כמהר"ר ישעיה באסן נר"י יורה בין המלכים וההורים, גם הוא סמך את ידיו עליו ובעטרת תפארת הרבנות שמהו בין המורים להורות לבני ישראל חוקים ומשפטים ישרים — לכן אִמרתי אני אל לפי אמירה נעימה, זה היום עשה ה' אִגילה ואשמחה בו, בתורתו התמימה, אינה אף אני חלקי בלי ערמה ומרמה, וגם פי אני אדם להבל דמה, אענדנו עטרות ואושיבחו ברמה, יורה יורה ידן ידן וכל מן דין ירים ראש יגביה קומה, ירום ראשיה אכולה כרכא רבי ורב יתקרי מפל אגשי האומה, יהא רעווא דייכול בשרא שמינא אפתורא דדהבא מימים ימימה, יאריך ימים על ממלכתו ברוב עוז ועצמה, ועין בעין יראה בביאת הגואל וביום הנחמה. אפי"ר נאם זעירא דמן חבריא המכתיב וחותם פה וינציאה בסדר ובכרו בו כל גויי הארץ, שנת הפאים ישרש יעקב, יציץ ופרח ישראל לפ"ק.

יצחק בכמ"ר אשר פאציפיקו זלה"ה.

כבר קדמו רבנן קשישי אשלי רברבי ואילני תקיפי וב"ד יפה, נטורי קרתא, ומרייהו דשמעתא, בגזרת עירין, על גברא בגוברין, ואודעי ליה להאי צורבא דרבנן במתא שמיא שמיא רבא, ובאתרא דלא ידעי ליה, עפייא שפיר ישגיגא אגביה, פרכא דכולא ביה, גולתא דדהבא פריסי עליה וכל מן דין סמוכי ליה, פי הא ודאי רבותא היא למחשב גברי רברבי ותקיפי, תוקפיהו וחיליהו לאורייתא, אניהו גלו עמקתא ומסתראתא, אי ממתניתן אי ממתניתא, ואי תניא תניא כותיהו בבחירתא, מינייהו מלכי מנייה אפרכי נסקי מפומהן פום ארייותא, כתבו בשוקא וחתמו בברא וכרוזא קרא, משה שפיר קאמר, ושפיר עבדי סמוכות פשוטע שמחות לסמוך ונראה, ונהורא עמיה שרא, בידעו ומפירו קאמינא דגבר פה אוריין הוא וגבר דחיל חטאין הוא פלפלא חריפא, ונטרא תקיפא ומסיק שמעתתא אליבא דהלכתא, ומי כמוהו מורה, ידן ידן יורה יורה, וזה שמו אשר באמת יקראוהו בשם מעלת מורנו הרב כבוד רבי יעקב פליליוס נר"י וירוממוהו בקהל עם ובמושב זקנים יהללוהו, ירום ונישא וגבה מאד פסא ממלכתו ממעלה למעלה לשם ולתהלה, והגם פי כסא כבודו מרום מראשון לכל דבר שבקדושה, וסמוכות שלנו תמוה"ן מדר"ש¹⁵ ומדרס לכף רגלי החכמים השלמים הנ"ל, ואנן מה נעני בתרייהו באתרייהו, אתר דוכי לאורייתא, סמוכים וסומכים לעד לעולם עשויים באמת וישר, אמרינן לפעלא טבא יישר ויושר, ויהיה זה פה מודינא עש"ק בס' וירא אליו ה' שנת התצ"ד, נאם השמח בסמכתו¹⁶ יגיל וישמח בו ובתורתו.

הצעיר משה יהושע בכמהר"ר יהודה מצליח פאדווה זצ"ל.

זאת נחלת עבדי ה' וצדקתם, העושים לשמה ולא יעבטון ארחתם, העמלים עם הצבור ותורת חסד על לשונם, עליצותם פמו לאכול ושמחים לעשות רצון קונם, ונאמן הוא בעל מלאכתם לתת שכרם משלם, ולעבדיו יקרא שם חביב וכסא כבוד ינחילם, באלה חלק יעקב חבל נחלתו, זה ישעו וכל חפץ ושכיות חמדו, אין כסף לאדון זה נחשב וזהב לא יחפץ בו ופזר קשב, לקנות חכמה ובינה, והיה לו למנה,

(15) הלצה במקום „סמאין מדרס“.
(16) הלצה במקום „בשמחתו“.

אלה טלית הוד⁽¹⁷⁾ יעקב והוא חגור קדושה, על לוח לבו חרושה, ה"ה החכם הנעלה פמה"ר יעקב פליליוס נרו, הגבר אשר דרכו נסדרה⁽¹⁸⁾, ריבה וקיבץ פעלים לתורה, וכל פינות שהוא פונה, אינו אלא לצד ימין ורצון שוכני סנה, מה טובו אהליו, אשר שמור לפעליו⁽¹⁹⁾, והביא את אסמו⁽²⁰⁾, ותושיה יראה שמו, ואניהו לו מורא, נכתב ובקרא, מעלת מורנו הרב רבי יעקב פליליוס נר"ו, ולו תהינה העטרות, לדון ולהורות, וידיו לו אשורות, להזהיר את החוקים ואת התורות, וכפי פרושות השמים, יהי איש אחד מן הרמתיים, כעץ שתול על פלגי מים, עד שוב הממלכה הראשונה לבת ירושלים, אפי"ר, נאם החותם פה ריגיו מתא יום חמישי בשבת ששה לחודש חשוון לס' ושנת ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה ליצירה.

דדחיל ומוקיר רבנן, מצעירי הצאן וקטון, ישעיהו בכמהר"ר ישראל חזקיה באסאן צוק"ל.

מרום עיניכם שאן, הדור אתם וראו, קרא השם בשם את אשר שם משרתו בארץ ואת אשר בחר בו יקריב אליו, לפי שכלו ומהלליו, והמלא רוח חכמה, דעת ומזימה, כמה וכמה הכתוב פרסומו, וברך כבודו במקומו, להורות נתן אל דור דור וחכמיו, ואל כל בעל פעמיו, לצאת לישע עם שאתו בתורה ולגלות הנעלם ולהודיע טבעו בעולם, ועל אפרסמון אשר ריחו נודף יהי עודף, כאשר הוא רודף, להשפיל להטיב בחכמה ובתורת ה' תמימה, לשקוד על דלתותיה, ולשמור מזוזות פתחיה, אחרי הודיע אלקים זאת לנו והחיינו וקיימנו והגיענו לשמוע שמע פרידה טובה וחשובה ה"ה החכם משפיל ובבון הח"ר יעקב פליליוס נר"ו אשר בק"ק ויניציאה בבית קול המכרות שבחיים, מגזרת השלמים הרבנים הנחלים, והמאיר לארץ ולדורים, המעידים בו בתורתו, בו בענותותו, ובכל עת על משמרתו עומד חל עלינו חובת פרסום מעלתו במקום שידינו מגעת ויתקיים בו שם חדש, אשר לו בחרון יוקדש שם תואר המעולה אשר בכתם לא יסולה, בהכתירו בכתר הרבנות למען ידין דין בכל דיינות, ויורה יורה גם בדברים הקשים בטיב גיטין וקדושין, וזה שמו אשר יקראו לו מעלת מורנו הרב ר' יעקב נר"ו, וידעוהו אישים כלם וכן הננו מחלים כל שלוחי צבור לכפדו בפעל ובדבור, ובקרא אותו בתורה בשם זה יקראוהו, יהדרוהו ויכבדוהו, יען פי לו נאה משפט המלוכה מאן מלכי רבנן, ובטחני ברוב בינתו יציץ, להוציא פרח ולהציץ ציץ, בעיוניות ובלימודיות ובמעשיות הראויות, ולגמול שקדי המעלות המעולות, המדות טובות והמועילות, עד כי ישקיף וירא ה' משמים, לשוב את שיבת ציון וירושלים, תרבה הדעת לבית ישראל ובא לציון גואל אפי"ר. פירארא, ח' לחודש כסלו ס' ומלכים מחליצין יצאו, תצ"ד לפ"ק.

הצעיר מרדכי צהלון, הצעיר שבתי אלחנן ריקאנאטי, הצעיר שמואל ברוך בורגי, צא"ו(?), יצחק בכמה"ר שמואל לאמפרונטי זלה"ה.

ב

בפנינו עדח"מ נתרצית האשה היקרה מרת גראציא בת יהודית מב"ת על כל מה שנתפאר בשטר הזה. ראשונה שהאשה מ' גראציא בת יהודית הנז' מתרצית ונתרצית בל"ש ובפנ"ח⁽²¹⁾ מרצונה הטוב והגמור ובלי שום אונס ע"ד המב"ה וע"ד

(17) הלצה במקום „אלה תולדות יעקב“.

(18) הלצה במקום „אשר דרכו נסדרה“.

(19) הלצה במקום „עושר שמור לבעליו“.

(20) הלצה במקום „והביא את אשמו“.

(21) = כלב שלם ובנפש חפצה.

מע' ⁽²²⁾ הפועל טוב פב"ב בלי שום ערמה ובלי מרמה שיתעסק מעלת הפועל הנז' ה"ה פב"ב ⁽²³⁾ בכל כחו עד מקום שידו מגעת כפי אשר יורוהו מהשמים וישתדל בכל מיני השתדלויות בין תורניים בין טבעיים בין ע"י עצמו ובין ע"י אחרים למצוא תרופה ומזור למחלתה, לגופה, נפשה רוחה ונשמתה עד שתהיה כאחת מבני אדם בעזה"י, וכך אמרה לנו ע"מ ⁽²⁴⁾ מרת גראציא מב"ת ⁽²⁵⁾ בת יהודית מב"ת הנז' בפה מלא: הו' עלי עדים פשרים ונאמנים שאני גראציא בת יהודית מתרצית בל"ש ובנ"ח ובדעת מיושבת מרצוני הטוב והגמור בלי שום אונס והכרח כלל ובלי שום ערמה ומרמה ותחבולה ואמתלא שבפועלם מכל מה שהפה יכול לדבר והלב לחשוב אלא בל"ש וגמור ע"ד המב"ה וע"ד מע' הפועל טוב ה"ה פב"ב הנני נותנת לו רשות והרמנא בכ"א ⁽²⁶⁾ המועיל למעל' הפועל פב"ב שיתעסק לטובתי גופי נר"ן ⁽²⁷⁾ בכל כחו עד מקום שידו מגעת כפי אשר יורוהו מהשמים וישתדל בכל מיני השתדלות בין תורניים בין טבעיים למצוא תרופה ומזור למחלתי גופי נפשי רוחי ונשמתי עד שאהיה בריאה נחה ושוקטה כאחת מב"א ⁽²⁸⁾ בעזה"י ובתשועתו תשועת ה' שהיא כהרף עין. והנני מתרצית בל"ש פנז' ומקיימת למפרע אותן הפעולות אשר כבר פעל ועשה מעל' הפועל הנז' לי לשמי לטובת גנר"ן ⁽²⁹⁾. וגם הנני מעכשיו מתרצית בל"ש פנז' ונותנת לו רשות למע' הפועל פב"ב הנז' על כל מה אשר תשיג ידו בע"ה מפאן ולהבא לעשות לי לשמי ולרפואות גנר"ן פנז' עד שאהיה בריאה נחה ושוקטה כאחת מב"א מפנות ישראל הפשרות והחזקות ביראת ה' ובתורתו הקדושה בעזה"י ובתשועתו תשועת ה' שהיא כהרף עין, על הכל הנני פב"ב מתרצית ומסכמת בל"ש ובנ"ח ככל הנז' למעלה. ומה גם שאם אצטרך לשאול איזו התרה או התרת נדרים ושבועות או התרת קללות וחרמים וכדומים הנני פב"ב מעתה ומעכשיו נותנת ונקנית דא"ק ⁽³⁰⁾ שיש לי בחצרי ובכ"מ שהוא למע' הפועל פב"ב ואגבן ואגב קגאס (?) ⁽³¹⁾ הנני מרשית וממנה אותו מורשה בכאה"מ ⁽³²⁾ לשאול אותן התרות בשמי ותהא ידו כידי ופיו כפי ודיבורו כדיבורי ועשייתו כעשייתי לכל אשר ייטב בעיני מע' הפועל הנז' לשאול בשמי ולעשות לי לשמי לטובת גנר"ן. על הכל אני מתרצית ומסכמת בל"ש ובנ"ח ככל הנז' למעלה מוע"ע ⁽³³⁾.

והנני גראציא בת יהודית מקיימת ומחזקת בפניכם עדים את כל הדברים האלה בת"פ ⁽³⁴⁾ ובשבועה שלא מסרתי ושלא אמסור שום מודעה נגד שום פרט מהפרטים אשר אמרתי בפניכם, וקחו קניין ושבועה ממני לקיים את כל הנ"ל ולא יפול דבר ארצה ותהיו עדים על כל הנז' וכתבו את השטר ותחתמוהו כדין וכדת ותנוהו ליד מע' הפועל הנז' למען יעמוד בידו לעדות ולזכרון, וליותר חיזוק ויפוי כחו גם אני גראציא בת יהודית אחתום בידי ממש את שמי בצד שמאל של השטר

(22) = על דעת המקום ב"ה ועל דעת מעלת.

(23) = הלא הוא פלוגי בן פלוגי.

(24) = עדים חתומי מטה.

(25) = מנשים באוהל תכורף.

(26) = בכ"א אופו.

(27) = נפש, רוח, נשמה.

(28) = מכנות אדם.

(29) = גופי, נפשי, רוחי, נשמתי.

(30) = ד' אמות קרקע.

(31) = צריך להיות: קאנ"ס = קנין אנב סודר.

(32) = בכ"א אופו המועיל.

(33) = מעולם ועד עולם.

(34) = בתקיעת כף.

בפניכם עדים. ואנחנו עה"מ כאשר שמענו את כל הדברים הנ"ל מפי האשה וכן עשינו, וקבלנו תחילה קנין ושבועה מהאשה הנז' [לאשר] ולקיים בכל תוקף ועוז ובכאה"מ את כל הנז' וחתמנו את השטר הזה מצד ימין וגם האשה הנז' חתמה בידה ממש מצד שמאל. ואח"כ קם בעלה היקר ונעלה ר' יעקב בן הנעלה ר' רפאל ו' יקר ז"ל⁸⁵) והודה בפנינו עדתה"מ שגם הוא מתרצה ומסכים בל"ש ובנ"ח בלי שום אונס ומרמה ע"ד המב"ה וע"ד מע' הפועל שבמ"מ⁸⁶) הנז' על כל הנ"ל, ולא די שאינו מוחה כלל ביד אשתו הנז' וביד הפועל הנז' אלא אדרבה גם הוא מוסיף כח על כחו ונותן רשות גם הוא למעל' הפועל הנז' לעשות מה שלבו חפץ לטובת אשתו הנז' ולרפואת גבר"ן בעה"י ככל האמור למעלה ומאשר ומקיים את הכל בל"ש [ומבטל] כל המודעים בשבועה ות"כ. ומה גם לתוספת יפוי כח וחיוזוק השטר הזה, והדברים הנ"ל יחתום גם הוא בידו ממש את שמו בצד שמאלו של השטר הזה אחר חתימת האשה תחלה והדר בעלה מאשר ומקיים את כל פרטי השטר הזה כאמור למעלה. את כל הדברים האלה שמענו ועשינו אנחנו עדתה"מ השטר הרשעה זה דלא כאסמכתא ודלא כטופי דשטרי וכו' אלא שטר הרשעה כשר כדין וכדת כל שטרי הרשעה הנהגין בישראל וכאילו נעשה בב"ד דרבינא ורב אשי ולא יפסל שטר זה, מחמת שום חיסור ויתור לשון ולא מחמת שום דבר שבעולם אלא תמיד [יהיה] בתקפו ובגבורתו בכל מיני עוז ותעצומות ויפוי כח לדעת מע' הפועל פב"פ ולטובת האשה פב"פ הנז' מעו"ע. ובפנינו עדתה"מ ביטלו האשה והדר בעלה הנז' את כל המודעות ופסלו כל עידי המודעות וכו' לדעת הרשב"א וכדרך שמבטלים מודעי דגיטי. ונשבטו שלא מסרו ושלא ימסרו שום מודעא על השטר הזה ושלא לבטל שום פרט מפל הדברים הנאמרים למעלה וכו"ל. וקנינא אנן ... תחלה מיד האשה פב"פ לזכותו של מע' הפועל פב"פ והדר מיד [בעלה] לזכות של מע' הפועל ולזכות אשתו הנז', ואח"כ מיד מע' הפועל פב"פ לזכות האשה ובעלה הנז' ע"כ וכו', במנא וכו'. והנעשה כה וכו' והפל שרייר...

באנו לבאר אנחנו עדתה"מ כי השטר הנ"ל הנכתב יום ה' כ"ו טבת הנז' לא חתמוהו עד למחרתו יום ו' כ"ז טבת התצ"ב וגם בפנינו עדתה"מ חתמו האשה מ' גב"י⁸⁷) והדר בעלה יב"ר⁸⁸) ו' יקר לעילא תחת השטר מצד שמאלו מידם ממש בו ביום, ולראית אמת חתמנו שנית.

- (85) = עיון למעלה, הערה 10.
 (86) = שלמה בן מאיר מלבו.
 (87) = גראציה בת יהודית.
 (88) = יעקב בר' רפאל.

יוחנן טברסקי:

פרויד הצעיר

(פרק מספר)

בתולדות עצמו של פרויד אין הרבה מתולדות עצמו. הירא רבי-החובל מפני הים? הוא מבאר: „הייתי יותר ישר-עט וגלוי-לב בכמה בחיבורי — מאנשים רבים, הפותבים את קורות חייהם בשביל בני-דורם או הדורות הבאים. לא הכירו לי הרבה תודה על כך, ומנסיוני איני יכול לעוץ למי שהוא ללכת בעקבותי.“ ואמנם, תחת לראות בוידוייו אדם גדול, שאינו ירא מפני חשבון הנפש ובודק תמיד את עצמו — ואת זולתו — לשם האמת; ותחת לשים אל לבם את מאמרו של אפלטון, שבעל המידות מוציא עצמו בחלומו ממה שהרשע מקיים למעשה, — ראו בהם הבינוניים בחכמה, שעליהם אמר הלגלגן אנטול פראנס: „המלומדים אין בהם ממידת הסקרנות“; ראו בהם אנשים, שרובם מפירים את עצמם פחות מדעת האחרים, מעין מלשינות או רכילות של אדם על עצמו, ואלו עשאו חומר להלצות תפלות או למשיכת כתפים ואלו דנום בנידוי של שתיקה. לצרף את כל ההערות התולדות המפורות בכתביו הרבים לחטיבה אחת; הערות, שרבות מהן יש בהן מכבשונו של הלב, כדי לעמוד יותר על סוד נשמתו של החוקר הגדול ושרשי משנתו — היא מטרת המחקר הזה.

א

בשביל רוב בני-אדם הילדים הם הקרן הקיימת האחת שלהם לעולם הבא, לנצח הדורות. וחלקה של האשה הצעירה, זיווג שני לאבי זיגמונד, כפול בתקוה, שבנשמתו של בנה בכורה תחיה שארית מנשמתה. אפרה זקנה מנבאת לה, שילדה אדם גדול.

אבל החיים מעמידים את אַמאליה בקרוב, ככל אם צעירה, על אמת ישנה: גדול צער העיבור, אבל צער הגידול קשה ממנו. פי כמה וכמה שנים גדול יצר-הרע מיצר-הטוב. ועל פן יש בכל חינוך מן המלחמה. אַמנם, גם הבוגר מבקש תמיד להתהנות, אבל הוא לומד לצער עצמו מהרבה הנאות. יודע הוא, מה רב המרחק שבין השגת העין להשגת היד. ואילו התינוק חומד הכל, נמשך לכל דבר שעינו רואה ומושכו אל פיו. דומה, רוצה לשייך את כל העולם לגופו של עצמו ואינו רואה עוד את התהום שבין היש הגדול ובין ישותו הקטנה. רק כשיוק בהעדרה, יותר מפדי שביעה, שומט את הדד מפיו ומכווץ זווית פיו: דייני! — ותנועת-שפתים זו של שובע היא ראשיתו של החיוך, בן-לוייו של כל שובע רצון ובדיחות הדעת.

לשוננו — צעקת הכרזה. מגיע לדיבור טעם אחד בראשונה לקישורן וחיבורן של המלים — הנאתו, כי הקצב והחרוז משעשעים את אָזנו. ורק החינוך מלמדו להוציא דיבורו מפלל משחק ולהכניסו מעט-מעט למחיצת ההגיון — והתכלית נהפכת אמצעי.